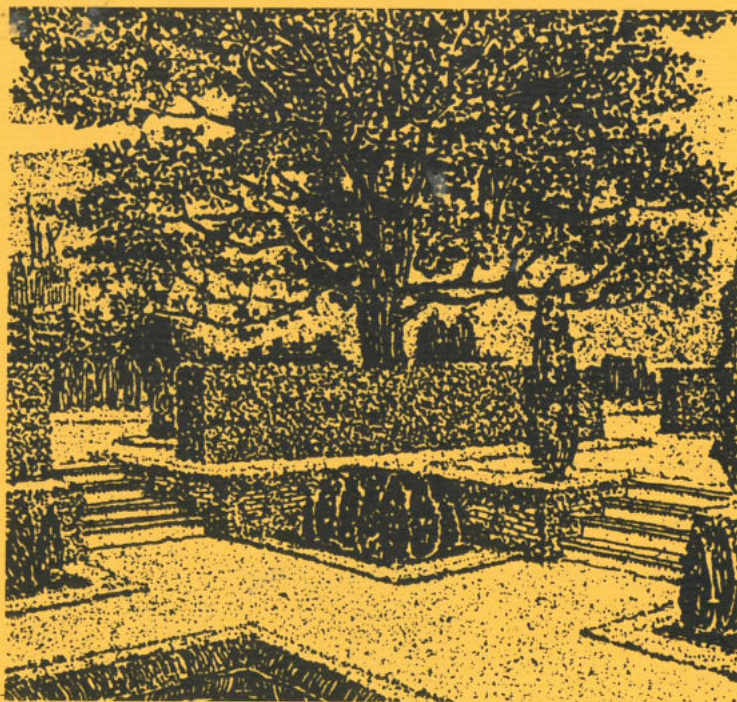


TUINJOURNAAL



Een periodieke uitgave van de
Nederlandse Tuinenstichting
over de historie van de tuinkunst



Nr. 2 november 1984

REDACTIE P.A. Hengeveld-Brand, secretaris NTs
Arend Jan van der Horst, vice-voorzitter NTs
Trudy van Midden-Beekman, nomenclatuurmedewerker
Barry Overdevest, groenvoorlichter

REDACTIEADRES Prinsengracht 624/tuinhuis
1017 KT AMSTERDAM
tel. 020 - 235058

SECRETARIAAT Prinsengracht 610
1017 KS AMSTERDAM

DRUK Drukkerij Veen
Hoogte Kadijk 175
1018 BK AMSTERDAM

INHOUD

Voorwoord	1
Altijd gevreesd en vaak volkomen onverwacht: de onteigening van een tuin	2
Tuinen in Maarssen in gevaar	4
Hemels Helvoirt	5
Terugdenken aan de derde donateursdag	7
Centrum Nederlandse Tuinenstichting	8
Terugblik op Middelbeers	10
Dirk Frederik Tersteeg	11
Vakantie in eigen land	15
Het Arboretum 'Trompenburg' in de winter	16
Clematis	20
Onbekend, maar niet onbemind	23
Niet winterharde planten in onze hollandse tuinen?	25
De Speciale Collectie van de bibliotheek te Wageningen	27
Tentoonstellingen	30

VOORWOORD

Wanneer we onze doelstelling voor ogen houden, nl. het behouden van tuinen met een karakteristieke vormgeving, ligging en beplanting en hun cultuur-historisch karakter en ons afvragen op welke wijze we dit doel trachten te bereiken, dan is dat o.a. door het inventariseren van tuinen.

Voor onze Stichting doet Drs. Bonica Zijlstra onderzoek naar tuinen, die voor particulieren ontworpen en aangelegd zijn in de periode 1850-1940, door de tuinarchitecten:

John Bergmans, Henri Copijn en Zn. , Hugo A.C. Poortman, Leonard Springer en Dirk Tersteeg.

We dachten dat het goed was, ons ook een begrenzing te stellen. Het onderzoek valt uiteen in twee delen, nl. een inventariserend, praktisch gedeelte en een cultuurhistorisch, wetenschappelijk gedeelte. Tevens is het de bedoeling de bijzondere stijlkenmerken van deze periode in de tuinarchitectuur aan te geven.

Eerst dan, met het resultaat van dit onderzoek in de hand, zal duidelijk worden, welke tuin(en) belangrijk genoeg is(zijn) voor die periode, om actie voor te gaan voeren. Daarmee bedoel ik daadwerkelijke steun gaan verlenen met hulp van onze donateurs, het particulier initiatief en zo mogelijk de overheid.

Ik meen dat het goed is, dit nog eens uiteen te zetten, i.v.m. mogelijke vragen die nog bij u leven.

In Apeldoorn heb ik toegezegd dat u veel informatie over onze Stichting zult aantreffen in dit Tuinjournaal.

De hartekreet van Apeldoorns burgemeester: "Waarom bent u niet eerder begonnen met uw Stichting?", impliceert een raison d'être! Laat dit nog eens een stimulans zijn voor onze begunstigers, om een nieuwe donateur aan te brengen!

Dat zou recht doen aan ons verblijf in Apeldoorn, 't paradijs op de Veluwe!

Mevr. H.L.M. van Verschuer-d'Yvoy
voorzitter



ALTIJD GEVREESD EN VAAK VOLKOMEN ONVERWACHT:

De onteigening van een tuin

Geen tuineigenaar in Nederland is volkomen veilig voor veranderingen in bestemmingsplannen op landelijk-, gemeentelijk- of provinciaal niveau.

Dat deze nieuwe ideeën inherent zijn aan onze veranderende wereld en met name de Nederlandse maatschappij, beseft ieder, die regelmatig kranten leest en T.V.-journaals blijft volgen. In kranten verschijnt dan ineens een onheilspellend bericht over electriciteitstracé's, die door fraaie landgoederen in de Achterhoek een baan van verwoesting heen zullen gaan trekken. Er wordt verhaald hoe een arme tuinder uit Noord-Holland bijna aan zijn hongerstaking is overleden, toen hij protest tegen een afgedwongen grondruil kracht bij wilde zetten.

De plannenmakers in ons land zijn actief, en vertalen onze maatschappelijke behoeften in tekeningen van dikwijls grote schaal. Zittend achter de tekentafels of om de met koffiekopjes omzoomde vergadertafels nemen zij logische en nodige beslissingen, die zij, planners en bestuurders, voor ons afwezige burgers moeten nemen.

De problemen worden dikwijls heel goed beseft en lang niet alle bestuurders en planners is ongeïnteresseerdheid in de schoenen te schuiven, wat betreft de belangen van gebruikers en bewoners bij wijzigingen in bestemmingsplannen.. Zij zelf staan immers ook met beide benen in hun eigen leef- en recreatieomgevingswerkelijkheid en beseffen dan hoe broos hun werkelijkheid is.

En toch... als ontwerper weet ik zelf, hoe mep zittend achter de teken- of vergadertafel dikwijls voor rigoureuze, heldere en zeer goed verdedigbare veranderingen kiest, zonder dan meteen met alle consequenties rekening te houden.

Wie zal, geconfronteerd met een ingewikkeld uitbreidingsplan van een gemeente beseffen, dat de weg, die zo vanzelfsprekend de verbinding vormt tussen twee verkeersknelpunten, nu net door de weide wordt getrokken waar al jarenlang dorpskinderen komen kijken hoe het jonge veulen daar zijn eerste schreden zet. Wie beseft, dat die logische uitbreiding van de voor de winkelende bezoekers zo broodnodige parkeerplaatsen nu net door een aantal eeuwenoude tuinen gaat.

Wie weet, dat de ontsluitingsweg van een, door velen zo lang begeerde verzameling premiewoningen nu net gepland werd bij de tuin van de familie Janssen-Twaalfhoven in Tilburg?

Leest u er "Tuinen in Nederland" nog eens op na en her-beleef de problemen, die met onteigening van een tuin gemoeid zijn.

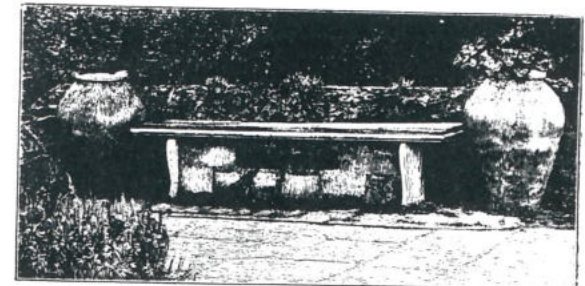
Een van de verhalen in dit Tuinjournaal wil aandacht schenken aan die gevallen, waarbij in de kleine en dierbaar landelijke gemeente Helvoirt in Brabant, een bij de tuin behorend gras-terrein met onteigenen wordt bedreigd.

Het feit, dat een bij de tuin behorend grasveld-weideveld wordt gebruikt om dorpsbewoners mee te laten genieten van het jonge veulen, is niet van belang voor hen, die aan het uitbreiden van hun gemeente denken. Zij zien slechts groene open plekken op hun kaarten, die zo uitermate goed met gebouwen kunnen worden opgevuld. Vergetend, dat het voor de vele generaties planners, die in de eeuwen na hen zullen komen, nu juist die opengehouden groene plaatsen in een bebouwingsconcentratie zullen zijn, die herkenning zullen geven. De groene longen functioneren volop, daar hoeft men geen groen-partijlid voor te zijn. Het belang van tuinen en/of particuliere groene ruimten in een dorp of stad is groot, zoals u straks in de Shell-gids kunt lezen, die met medewerking van de Nederlandse Tuinenstichting en de Vereniging van Hoofden van Gemeentelijke Diensten van Beplantingen wordt uitgegeven. Die groene open plekken; zij kunnen nog vele avonturen tegemoet gaan, als eeuwenoude dromerige tuin, waar generaties kinderen en volwassen van genieten, of als plantsoen of volkstuintencomplex. Eenmaal volgebouwd verandert er iets wezenlijks met de tuinen en slechts sporadisch wordt iets wat bebouwd of bestraat is weer tot tuin of plantsoen veranderd.

Vandaar, de waarschuwende groene vinger, die wij opheffen tegenover alle planners en bestuurders om niet te snel open groene ruimten in hun kernen weg te wissen.

Wat de gevoelens van wanhoop zijn kunt u hierna lezen, en wij hopen dat u te allen tijd de Nederlandse Tuinenstichting zult weten te vinden, als u zelf met een dergelijke onteigening geconfronteerd wordt. Wij zullen u informeren en waar mogelijk voor u in voorkomende gevallen bemiddelen, en zo bewerkstelligen dat het belang van tuinen en andere groene privé-terreinen in stedelijke concentraties voortdurend wordt ingezien.

Arend Jan van der Horst



Tuinen in Maarssen in gevaar!

Van twee tuineigenaren in Maarssen ontvingen wij alarmerende berichten met betrekking tot de onteigeningsplannen van de gemeentelijke overheid.

De NTs tekende dan ook bezwaar aan tegen het ontwerp-bestemmingsplan terzake.

De eigenaar van de ene tuin -perceel nr. 8- aan de Heerengracht genaamd "Vrede Hoop" schrijft ons:

Op welke "Vrede" één van mijn vorige eigenaren "Hoopte", weet ik niet. Het ligt voor de hand, dat het een vrede was die een eind aan een langdurige oorlog moest maken. De tuin van 1/4 hectare met zijn gemetselde muur eromheen ligt er vredig bij en wil van wat er buiten die muur gebeurt eigenlijk niets weten.

De poort zit op slot. De grasvelden met het brede grintpad vormen een harmonische basis voor de prachtige, 200 jaar oude bruine beuk die samen met een machtige walnoot het geheel overheerst. In het voorjaar weten de Magnolia (ook al een flinke) en de Prunussen even de aandacht voor zich op te eisen, maar dat duurt maar kort.

De mede-eigenares van de tuin Heerengracht nr. 4 zegt van deze heilloze aantasting van "het groen" ter plekke:

Begin 1984 sloten we de koop: een grachtenhuis aan de Vecht in Maarssen uit + 1700, met daarachter een diepe smalle tuin tussen oude muren. Wat we vonden was een sombere romantische stadstuin met Taxussen, hulstbomen, een treurende goudreinette, zeeën van grint, wat struiken, verkommerende rozenperkjes en honderden wilde bleekroze hyacintjes, vogeltjes op de kruk en scilla's.

Een piepklein vijvertje met een levende goudvis en een bronzen kikvors die de lucht inspuit als je aan een verstopt kraantje draait, is de attractie voor onze kinderen die er argeloos bezoek mee verrassen.

Een tuin die ieder die komt tot wilde fantasieën brengt door wat je er allemaal van kunt maken: leibomen, rozenpoorten, Cammelia's op het terras op het noorden, en druiven achter in de tuin tegen de garage waar de zon schijnt. Ik kon niet wachten tot het huis in orde was, en dit voorjaar ontvluchtte ik vaak de stofwolken van de restauratie naar de tuin. Het resultaat is een groot bloemen-vak waar de planten goed aanslaan; al hebben de rozen wel veel meeldauw, en achterin is een stuk grint met oud puin eronder (veel oude steentjes!) ontgonnen en als moestuin ingericht.

Dat groeit de pan uit, dus de structuur van de grond is best. Kortom, een tuin vol beloftes, die nu aan moorddadige bestemmingsplannen ten offer dreigt te vallen.

Ch. Korthals Altes



De tuin en de beuk die bedreigd worden.

HEMELS HELVOIRT

In het Brabantse dorp Helvoirt ligt midden in de bebouwde kom een stuk grond ter grootte van een hectare. De noordkant van het terrein grenst aan een stuk, dat eigendom is van de gemeente. Aan de oostkant liggen lange diepe achtertuinen met prachtige oude bomen, van panden aan de Oude Rijksweg. Aan de westkant wordt de weide begrensd door ongeveer tien achtertuinen. Sinds 1981 is het plan opgevat door de gemeente om op haar eigen terrein en een stuk van de weide en achtertuinen te gaan bouwen, bij voorkeur 37 woningwetwoningen. Ondergetekende heeft daartegen ernstige bezwaren: zéér dichte bebouwing van eenzelfde type op een relatief klein perceel en daarbij komt dat er elders in de gemeente genoeg bouwgrond voorhanden is.

De huizen waar de grote tuinen en het weiland bij horen, liggen aan de voorkant van de zeer drukke weg 's Hertogenbosch-Tilburg, zodat rust aan de achterkant erg op prijs wordt gesteld. Indien er grote feesten in het dorp gehouden worden, zoals braderie, kindervakantieweek en veetentoonstellingen, is dat stuk gemeentegrond er uitstekend geschikt voor: mooi ingesloten, geen verkeersopstoppen e.d. Bovendien vragen de buurtbewoners om een kinderspeelterrein. Helvoirt is een landelijk dorp; dat moet dan ook zo veel mogelijk gehandhaafd blijven. Nu lopen er het hele jaar door paarden en van april tot november koeien, soms wordt er een kalfje geboren in de weide.

Wij hebben naar vermogen -letterlijk en figuurlijk- alles gedaan om het plan tegen te houden.

Nu -september 1984- ligt de zaak ter beoordeling bij de Raad van State. Met buurtbewoners (ten oosten en ten westen) hebben wij gesproken en hun commentaar is : " U tekent wel bezwaar aan, dat kunnen wij toch niet ". Andere personen zijn huurders van de gemeente en durven daarom geen bezwaren te maken.

Het druist zeer in tegen je rechtsgevoel, als je de heimachine de eerste paal hoort slaan (want ze begonnen gewoon in augustus 1982 volgens de zgn. Art. 19-procedure) zodat de bouw kon starten vóórdat de bezwaren behandeld zijn door de provincie en de Raad van State.

Nu staan er reeds 19 woningwetwoningen op het stuk van de gemeente. De huurders van deze woningen genieten van het vrije en prachtige uitzicht op de weide en het grazend vee. Nog wel!

Wij hopen natuurlijk vurig dat de plannen van de gemeente om ook de weide en de oude tuinen als bouwgrond te bestemmen, zullen worden afgekeurd.

Het zou toch wel heel jammer zijn wanneer dit intieme stukje Helvoirt verdwijnt.

Mevr. W.A.E. Suylen, Helvoirt



De weide in Helvoirt

TERUGDENKEN AAN DE DERDE DONATEURSDAG!

Burgemeester Beelaerts van Blokland sprak zijn openingswoord uit. even energiek en voortvarend als hij zijn intrede in het Orpheus-theater deed: letterlijk rennend stoof hij langs wachtende bestuursleden heen achter een donateur aan om deze te behoeden voor fout parkeren.

Zo waande men hem naast zich of hij verdween alweer tussen de coulissen, thuis als hij zich uiteraard voelt in zijn eigen schouwburg.

Een burgemeester die zich gedegen voorbereidde op de ontvangst van de Nederlandse Tuinenstichting, waarvan hij de donateurs toeriep: "Ik hoop dat u zich vandaag helemaal geeft"; dit motto uitwerkend in "Waar geeft gij aan" (legaten enz.) en "Waar geeft gij om". Geven om tuinen en om groen! Voor een burgemeester van een 'stad in het groen' een toepasselijk gegeven bij het schetsen van Apeldoorns planologische ontwikkeling met een groengordel op loopafstand van het centrum (uniek in Nederland) en desondanks met parken, waarvan de namen natuurlijk aan het koningshuis zijn verbonden.

"Tuinen om in te dolen, te zitten, te werken en van te genieten". Zeer geestig en geestrijk werd door Jhr. Beelaerts een vergelijking getrokken tussen de verschillende wijzen waarop in de literatuur Duitsers, Engelsen en Nederlanders zich uitten over de natuur. "One is nearer to God in a garden than where else in the world". Treffend ook het gedichtje van J. Greshoff:

IN DE TUIN

In de beveiliging
Der paarse schaduwring
Zit zingende het kind
Te spelen met de wind

Mijn boom ritselt zo vrouwelijk
Ik zit er zo vertrouwelijk
Te zingen in de wind
Tot God, misschien, mij vindt

J. Greshoff



Bij het beeld van een tuinman bracht hij ook het snoeien ter sprake, immers met vaak en goed snoeien wordt een plant alleen maar mooier. Derhalve snoeit een gemeentebestuur ook zo graag in de begroting! de voorzitter Mevr. van Verschuer herinnerde er in haar dankwoord aan dat de Nederlandse Tuinenstichting ervoor waakt dat gemeentebestuurders het snoeien van de begroting niet te zeer ten koste laten gaan van het onderhoud van openbaar groen!

Voortreffelijk was ook de voordracht van de heer D. Pols, die de recreatie van de 17e eeuwse tuin van het Loo van A tot Z vertoonde d.m.v. zijn dia's.

De bijna 400 donateurs dwaalden 's middags -helaas niet alleen- in tuin en paleis van Het Loo waar zij zeer beslist een grote ervaring rijker werden.



CENTRUM NEDERLANDSE TUINENSTICHTING

Vanaf juli j.l. beschikt de NTs over een TUINHUIS, in de tuin van het perceel Prinsengracht 624.

De bedoeling is, dat dit tuinhuis, waar de administratie van de NTs is gevestigd, tevens zal fungeren als een centrum voor donateurs en andere in tuinen geïnteresseerden.

Komt u dus eens in het gezellige tuinhuis en geniet u van de rust van de schaduwtuin.

Voorlopig zal dit centrum alleen 's morgens bezet worden, zodat u er voor het melden van nieuwe donateurs (of aspirant-donateurs!) of voor het bekijken en het bestellen van boeken en/of andere artikelen, terecht kunt tussen:

9.00 - 12.00 uur en telefonisch via nummer: 020 - 235058

Hoe te bereiken?

Het pand Prinsengracht 624 bevindt zich tussen Spiegelgracht en Vijzelgracht; het is dus bereikbaar met tramlijnen 16,24 en 25 (Vijzelstraat) of 7 en 10 (Weteringschans) of 1,2 en 5 (Leidestraat).

In het centrum zullen bij toerbeurt aanwezig zijn:

- de donateursadministratrice: Mw. J.P.Kleiborn-van der Sloot
- de vrijwilligers voor algemene werkzaamheden:
 - Mw. L. Heeroma-Fernhout
 - Mw. N. Hulsenbek
 - Mw. J. Hoornweg

BOEKEN VAN DE NEDERLANDSE TUINENSTICHTING

"Tuinen in Nederland" A.J. van der Horst/K. de Smit-Kremer
prijs 39,--

"Stadstuinen in Nederland" A.J. van der Horst/K. de Smit-Kremer
prijs 39,--

Te koop:

Bladraper	prijs 40,--, excl. porto
Bloemenprikker	prijs 14,75, excl. porto



SOLLICITATIE

Gevraagd voor ons bureau in Amsterdam:

Een zelfstandig werkend tweede secretaris/financieel administrateur.

Donateurswerving en voorlichting zullen ook tot zijn/haar taak behoren. Behalve ervaring op dit gebied zullen goede contactuele en redactionele eigenschappen tot aanbeveling strekken. Gedacht wordt aan een onlangs gepensioneerd persoon of iemand die op freelance-basis voor onze Stichting werkzaam wil zijn. Een financiële tegemoetkoming behoort tot de mogelijkheden.

Gaarne uw schriftelijke sollicitatie te richten binnen 10 dagen na verschijnen van dit Tuinjournaal aan de voorzitter:
Mevr. H.L.M. van Verschuer-'d Yvoy
Dorpsstraat 8 6615 AH LEUR (Gld.)

Terugblik op Middelbeers

In het prachtige oude kerkje van Middelbeers heette ik op 22 juni een groot aantal mensen welkom, ter gelegenheid van een tentoonstelling van onze Nederlandse Tuinenstichting.

Met de tentoongestelde tuinornamenten van Jaques Fijnhout en Aleid Röntgen-Brederode, de aquarellen van Juke Hudig en de werken van de beeldhouwer Anton Beysens en Petra Zijlstra en onze eigen tentoonstelling werd het interieur van de kerk, samen met de meest prachtige bouquets, gemaakt door twee dames van de Eindhovense Tuinenclub, tot een harmonisch en sfeervol geheel omgetoverd.

Mede door de uitstekende verlichting, de prettige achtergrondmuziek en een heerlijk glaasje wijn, was het een feest om daar te zijn. En als je dan met tuinornamenten geconfronteerd wordt, realiseer je je dat de Romeinen reeds beelden in hun tuin plaatsten. In de sobere sfeer van de Middeleeuwen komen ze daarentegen niet voor. Met de Renaissance, wanneer de bouwwerken versierd worden met ornamenten, komen deze ook ter versiering van de tuinen daarin terug. Tot op de dag van vandaag geven tuinornamenten vaak een verrassend effect, met name tuinder- en dierfiguren vind ik altijd adorabel en wat kan een gestileerde bank of tuinvaas ook niet mooi zijn!

In 1876 geeft "Witte" in "Tuinen, Villa's en Buitenplaatsen" als advies: "Beelden kunnen alleen dan als sieraad van een tuin dienen, wanneer die op grote schaal is aangelegd. Ze trekken onvermijdelijk steeds de aandacht en geven de verbeelding voedsel, terwijl ze niet alleen het landschap karakteriseren, maar ook de verschillende gebouwen, in de nabijheid waarvan ze zijn geplaatst. Ze houden de gedachte bezig, wekken verschillende gewaarwordingen op en geven aan de geest de meest verschillende richtingen, maar -daartoe moeten ze ook in volmaakte harmonie zijn met de omgeving- hun grootte moet daarmee in goede verhouding staan, niet alleen, maar ook de uitvoering moet zuiver en smaakvol zijn en moeten zij zich dus zowel kenmerken door waarheid als door een degelijke opvatting." Aldus "Witte"; een benadering waarmee ik het een eeuw later wel eens kan zijn, al zou je het nu wat anders verwoorden.

Zo was het weekend van 23 en 24 juni het weekend van Middelbeers! Een woord van hartelijke dank aan allen, die zich ervoor hebben ingespannen, deze tentoonstelling tot dit succes te maken.

Mevr. H.L.M. van Verschuer-'d Yvoy
voorzitter



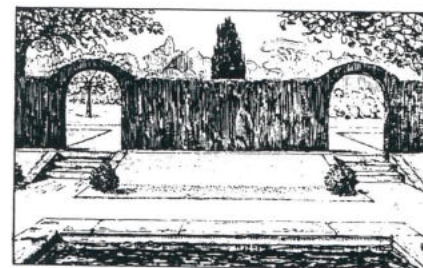
DIRK FREDERIK TERSTEEG (1897-1942) en de nieuwe architectonische tuin

Inleiding

In het Tuinjournaal van april 1984 heb ik geprobeerd een beeld te geven van de 'gemengde stijl' in de tuinarchitectuur; een stijl waarin Hugo A.C. Poortman werkte. Eén van de beweegredenen om een dergelijke vormgeving te gebruiken, was de grotere vraag naar bloemen dichtbij het huis. De 'gemengde stijl' was echter niet de enige manier waarop de bloemen hun plaats konden krijgen. Daarbij kwam, dat deze stijl voor kleinere tuinen minder geschikt was. Er was te weinig ruimte voor een combinatie van geometrische en landschappelijke tuinaanleg. Het aantal kleinere tuinen nam ten gevolge van de industrialisatie steeds meer toe; de tuin-stijl die vanaf ca. 1905 in Nederland in deze tuinen toegepast werd, was de nieuwe, architectonische stijl.

Er is nog geen officiële term voor deze vorm van tuinaanleg gekozen. Omdat het om een aanleg gaat die rechtlijnig is en gebouwde elementen als pergola's, priëlen, muurtjes, trapjes en dergelijke bevat, heb ik de term 'architectonische stijl' gekozen. Belangrijk in dit verband is ook, dat de tuin één geheel met het huis moest vormen; het huis had dus als gebouwd element een grote invloed op het 'skelet' van de tuin. Het woordje 'nieuw' wijst erop, dat het niet om een renaissance- of baroktuin gaat, die immers ook rechtlijnige hoofdelementen bevatte, maar om een aanleg die naar mijn mening nauw verband hield met de 'Nieuwe Kunst', de Nederlandse term voor 'Art Nouveau' of 'Jugendstil'. Deze stijlrichting toont in zijn internationale ontwikkeling twee richtingen: de naturalistisch-florale in België en Frankrijk en de geometrisch-abstrakte in Engeland, Schotland, Duitsland, Oostenrijk en Nederland. Bij de term 'Nieuwe Kunst' moeten we dus denken aan de geometrisch-abstrakte vorm van de 'Art Nouveau'.

Dirk Frederik Tersteeg was één van de eerste tuinarchitecten in Nederland die in deze nieuw architectonische tuinstijl werkte.



Illustratie bij artikel
door Tersteeg, "Buiten", 18 mei
1907, p.3

Invloed op Tersteeg's werk

Tersteeg heeft enkele artikelen, getiteld 'Tuinkunst', gepubliceerd in het tijdschrift 'Het Huis Oud en Nieuw' dat uitgegeven werd door de architect Eduard Cuypers (1859-1927), neef van P.J.H. Cuypers. Eduard Cuypers had in 1900 een 'Atelier voor Bouw- en Binnenhuiskunst' opgericht, dat in 1904 de naam 'Atelier voor Decoratieve Kunst Het Huis' kreeg. Hier werden niet alleen ontwerpen voor bouwwerken gemaakt, maar ook meubels, lampen en andere decoratieve elementen ontworpen in een half abstracte stijl, gebaseerd op geometrische vormen. Cuypers was een groot voorstander van het idee, dat alles in, aan en op een bouwwerk één stijl, één eenheid moest laten zien. Dat Tersteeg in bovengenoemd tijdschrift in feite het visitekaartje van Cuypers' atelier publiceerde geeft aan dat hij met zijn opvattingen over tuinarchitectuur tot deze 'Nieuwe Kunst'-richting behoorde. Ook in de tijd zelf werd dit onderkend. Hendrik Enno van Gelder zegt hierover in zijn artikel 'Tuinarchitectuur' (Buiten, 22 februari 1908): "De nieuwe grondbeginselen voor de toegepaste kunsten, samen te vatten als waarheid en eenvoud in lijn en vorm... al sedert jaren overal doorgedrongen in huizenbouw, meubel- en sierkunst, lieten tot nog toe het gebied van tuinarchitectuur zoo goed als onaangetast. Wat hiervan de redenen zijn, zullen we hier niet nagaan, maar ons alleen verheugen dat de nieuwe geest thans ook hier doordringt. Als blijkt daarvan geven we enkele kiekjes uit een tuin, verleden jaar aangelegd door den heer D.F. Tersteeg, tuinarchitect te Naarden (Dit was de tuin bij Huize Sonnehoeck te Hilversum), de eerste vakman mij bekend, die hier te lande welbegrepen de nieuwe ideeën verwerkelijkte".

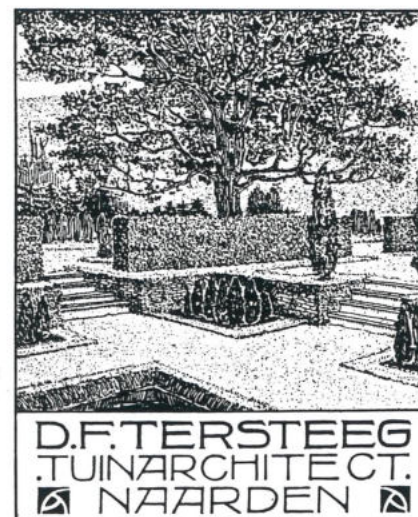
Deze nieuwe ideeën in bouw- en sierkunst (de 'Art Nouveau') vinden hun oorsprong ca. 1870 in Engeland. Later sluiten Duitsland, Oostenrijk en België daar in principe bij aan. De toepassing van deze ideeën in de tuinarchitectuur volgt later: in Engeland moeten we daarbij denken aan de samenwerking -vanaf ca. 1900- tussen de architect Sir Edwin Lutyens en de tuinarchitecte Gertrud Jekyll. Iets later hielden Duitse architecten als Muthesius (die in Engeland is geweest) en Behrens zich ook bezig met tuinarchitectuur; in Oostenrijk was dat bijvoorbeeld Joseph Olbrich. Tersteeg refereert hieraan in één van zijn artikelen (Het Huis Oud en Nieuw, 1907), waarbij hij de nadruk legt op veranderingen in opvatting over de tuinarchitectuur: ". Engeland kan dan ook reeds wijzen op talrijke goede voorbeelden van modernen tuinaanleg. Ook in Duitschland is de laatste jaren een afkeerig zijn van de landschapstuinen zéér merkbaar, in hoofdzaak nog bij de bouwmeesters, die zich zoowel met hun bouwwerken, als met de

geheele inrichting ervan en tevens met den aanleg der omgeving bezig houden." Het nadeel van een architect die zich bezighield met de aanleg van een tuin was zijn geringe plantenkennis. Tersteeg was dan ook een groot voorstander van samenwerking tussen architect en tuinarchitect. Zelf heeft hij veel samengewerkt met onder andere de architecten Eduard Cuypers, J.W. Hanrath en Co Brandes.

Kenmerken

Hoe moet je je nu een nieuw architectonische tuin voorstellen? Ik denk dat we hiervoor Tersteeg zelf het beste aan het woord kunnen laten. De illustraties, getekend door Tersteeg (gepubliceerd in 1905 en 1907), completeren het geheel.

"Goede oplossingen te vinden voor den aanleg van middelmatig groote en kleinere tuinen bij nieuw-gebouwde buitenhuizen



Advertentie van Tersteeg achter in de jaargang van "Het Huis Oud en Nieuw", 1905

is een eisch van deze tijd. Nu moet als verruiming van die woningen beschouwd worden...evenals het huis een architectonisch karakter dragen... De tuin moet afgesloten zijn van zijn omgeving -bij 't huis behooren... Om zoo'n tuin verlangt men een flinke omheining, die alle stoornissen van buiten weert. Dikwijls zal zelfs een muur of hoge haag gewenscht zijn....In nauw verband met de geometrisch-architectonischen aanleg van den tuin staan... in de eerste plaats de wijze van beplanten en tevens het maken van waterpartijen, priëlen, tuinmeubelen, enz....

Door de indeeling ontstaan te beplanten vakken voor groepen, dienende als afscheiding of insluiting, die nooit een willekeurigen vorm kunnen hebben, zoo ook de bloemvakken. Op vele punten zal de aanleg plaats bieden voor zich in vrijheid ontwikkelende planten, terwijl de architectuur óók punten zal aanwijzen die om strakke vormen vragen... een streng pyramidaal-, zuil- of bolvormige plant kan gewenscht zijn op bepaalde punten. Waar het aanwezig zijn van water zoo weldadig kan aandoen en gelegenheid geeft allerlei fraaie waterplanten in de nabijheid te hebben, daar moet de vijver ook in de geometrische tuinindeeling, en als behorend bij het huis, geheel architectonisch opgevat worden. ...een waterdicht gemaakt bassin moet men niet laten doorgaan voor een natuurlijk waterplas. Men moet eerlijk laten zien dat dit bassin niet natuurlijk is door een boven het water uitstekende rand, die zo'n mooie afscheiding kan vormen met het omgevende pad of gazon". (Het Huis Oud en Nieuw, 1907)

Verder wijst Tersteeg op de rechtlijnigheid van het padenpatroon in een dergelijke tuin. De paden hebben altijd een doel, leiden ergens heen: een in baksteen opgebouwd zitje, prieel, pergola, vijver of moestuin. De tuin werd zo 'opgedeeld' in verschillende afdelingen. Tersteeg maakte dan ook veel gebruik van heggen, muurtjes of verdiepte gedeeltes met keermuren.

De meest representatieve Tersteeg-tuinen, aangelegd in de beschreven architectonische stijl, zijn helaas niet voor publiek toegankelijk. Het beste voorbeeld van een Tersteeg-tuin, die wel toegankelijk is (als u toestemming vraagt aan de informatiebalie) is de tuin van de Hooge Vuursche, aan de straatweg tussen Hilversum en Baarn.

Openbare parken die door Tersteeg zijn aangelegd, zijn: Bilderdijkplantsoen te Bussum en het Rosarium aan de Boomberglaan in Hilversum. Deze openbare parken geven ook een beeld van de nieuw architectonische stijl waarin Tersteeg werkte.

Meer informatie over Tersteeg in : "Groei en Bloei", juli 1984 nr. 7 p.16 t/m 20 en p. 30 t/m 31.

Drs. Bonica Zijlstra



VAKANTIE IN EIGEN LAND

Het is nog wat vroeg, zo vlak na de zomer, maar misschien wilt u toch al even aandacht schenken aan het volgende:

Een van onze leden, de in Aerdenhout wonende Ing. Van Leer, stelde enige tijd geleden een interessant idee voor: Het gebeurt regelmatig dat mensen hun vakantie doorbrengen in het huis van een ander. Hiervoor zijn bureau's in het leven geroepen, die het geheel op een verantwoorde wijze coördineren en in de hand houden.

De heer van Leer stelt een dergelijke manier van vakantie inrichten voor onder de leden van de Nederlandse Tuinenstichting. De leden wisselen dus van huis en tuin en komen op die manier in een heel andere omgeving. Zo kan het bijvoorbeeld gebeuren dat een Gronings echtpaar in Zeeland terecht komt en misschien kan dat bijdragen aan de verruiming van de tuinplantenkennis. Zeker is dat het verblijven in een andere omgeving rustgevend werkt. De heer van Leer hoopt op een goedkope en aangename manier van vakantiebesteding.

Dat het idee hem serieus aan het hart gaat blijkt uit een aantal concreet uitgewerkte punten betreffende de kosten, verzekering, e.d. naar voorbeeld van de landelijke woningruilorganisaties.

Een vraag aan u is:

Heeft u in principe belangstelling voor dit idee?

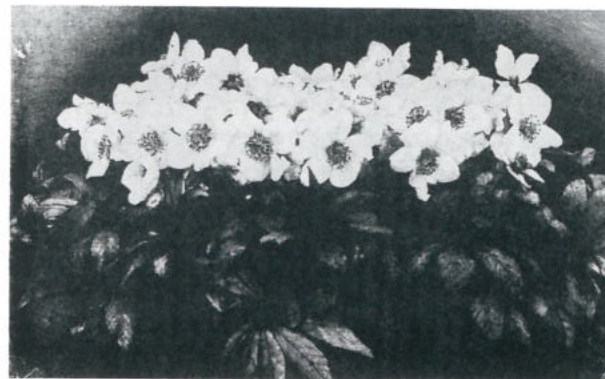
Laat u ons dat dan weten; bij voldoende belangstelling is het misschien mogelijk om een vrijwilliger te vinden die de hele organisatie in handen gaat nemen.

Denk er eens over, het is de moeite waard!

De redactie

Reakties aan: Prinsengracht 610

1017 KS AMSTERDAM tel. 020-235058



Als u de Helleborus in november binnen haalt en in een koude ruimte tot bloei laat komen, kunt u met Kerst genieten van de prachtige bloemen.

Het ARBORETUM TROMPENBURG in de winter

Negentig procent van onze 30.000 bezoekers komt vanaf april tot november en denkt dan 'Trompenburg' goed te hebben gezien. De tien procent, die ook van november t/m maart komt, dat zijn de ware liefhebbers, die al het moois zien, dat de winterperiode ons biedt wat de anderen ontgaat.

In de eerste plaats de herfstkleuren. In ons land ontwikkelen deze zich pas goed in november, totdat de nachtvorst alle bladeren doet vallen. Niet alleen de Amerikaanse eiken zijn dan spectaculair, maar ook de tulpenboom -waarvan er op 'Trompenburg' twee soorten en vijf variëteiten staan- toont haar prachtige meest helder gele herfstkleur, die haar in Amerika de naam 'Yellow Poplar' (gele populier) geeft. Eén van de variëteiten -Liriodendron tulipifera 'Integrifolia' (zonder zijlobben)- presteert het om gelijktijdig groene, gele en roodbruine bladeren te tonen en van een afstand kan men zich afvragen, wat daar zo laat nog staat te bloeien.

De Japanse esdoorns zijn ook een lust voor het oog en niet voor niets draagt er één de naam 'Autumn Glory', hoewel 'Osakasuki' deze in haar felrode herfstkleur vaak nog overtreft. In Engeland plant men vaak een zgn. 'Acer-glade' met meest Japanse esdoorns voor het effect in voor- en najaar. De 'Acer-glade' in het Westonbirt Arboretum is beroemd.

De herfstkleuren van de familie der wijnstokken zijn ook niet te versmaden. Afgezien van de zo bekende wingerd (*Parthenocissus tricuspidata*), is uit Engeland de *Vitis* 'Brand' gekomen, die eind van de zomer reeds donker-wijnrode bladeren heeft.

Een klein struikje, dat zowel in bloei als in herfstkleur tot één van de beste mag worden gerekend en dat nauwelijks hoger wordt dan 1 meter, is de *Fothergilla major* (*monticola*). Deze bloeit elk jaar volop in april met kleine lampekwestvormige, crème-kleurige bloemen en ook in de herfst houdt het lang de geelrood-groene blaadjes. Dit is absoluut een juweel, dat veel te weinig bekend is.

Ik zou nog veel meer voorbeelden van herfstkleuren kunnen noemen, doch ontdekt u deze zelf maar tijdens een herfstwandeling op 'Trompenburg'.

Liever wil ik ook attenderen op het feit, dat deze winterperiode de meest geschikte is voor het bewonderen en bestuderen van de winterkenmerken, zoals de knoppen, de habitus en vooral de bast van onze bomen. Onze moerascypres (*Taxodium distichum*) heeft een bast met verticale groeven; die van *Taxodium ascendens* zijn meest gekruist en daaraan kan men deze twee soorten, die in het wild in zuid en zuidoost USA samen groeien, direct herkennen. In deze periode staat de zon laag en geeft een meer geel licht, dat de bastkenmerken extra accentueert.

Na de eerste nachtvorst vallen de bladeren massaal op pad en gazon. Daarna volgt vaak een stralende dag en de zon kan ongehinderd dit tapijt van bladeren belichten. Foto's op zo'n moment van de afgevallen, gele bladeren van de Ginkgo of van de diep ingesneden bladeren van de Hongaarse eik (*Quercus frainetto*) bekijk ik steeds opnieuw en ik raak er bijna niet op uitgekeken. Wat zou een behang met deze patronen prachtig zijn!

Met sneeuw is het overal mooi. Op 'Trompenburg' echter is het extra fraai vanwege de vele coniferen, die de sneeuw op hun takken een poos vasthouden en zo een vlak beeld omtoveren tot een driedimensionaal. Op een nacht was er veel fijne sneeuw gevallen; de volgende ochtend was het stralend zonnig en windstil. Ik maakte een gehele film van 36 opnamen vol, voordat om 10 uur reeds de zon de meeste sneeuw deed dooien. Jaarlijks bij de vele lezingen over 'Trompenburg' tonen mijn vrouw en ik minstens vijf dia's van die éne zondagochtend.

Dat dit mogelijk is, is ook te danken aan de wijze, waarop 'Trompenburg' werd en nog steeds wordt beplant. Hierbij is ervan uitgegaan dat het Arboretum in zomer en winter mooi en interessant moet zijn en coniferen zijn bij deze planning essentieel en onmisbaar. Zij zorgen juist in de winter voor het groene facet tussen de dan bladloze bomen.

Wij komen dan in het voorjaar en zien verlangend uit naar de eerste bloemen. Meestal is dat de Hamamelis, waarvan er in de laatste jaren vele nieuwe, mooie kruisingen in het sortiment bijgekomen zijn. Nu zijn er naast gele ook al okergele, oranje en zelfs met rode bloemen. Individueel kunnen deze bloemen prachtig zijn, doch onze in 1870 door Zocher geplante gewone Hamamelis japonica -thans nauwelijks meer verkrijgbaar- spant voor mij nog steeds de kroon. Daarna volgen in maart de *Stachyurus praecox* en *Stachyurus chinensis* -eveneens naaktbloeiers- met hun vele, 10 cm lange trosjes met felgele ronde bloempjes. Ook al zo'n bijna onbekend juweel.

Van de 750 verschillende Rhododendrons bloeien er al verschillende in februari en maart. Rhododendron dauricum (één van de ouders van 'Praecox') is één van de eerste tesamen met de grootbladige Rhododendron calophytum. En dan maar hopen dat er geen nachtvorst komt, want bij de minste vorst is alle Rhododendron-pret definitief voorbij.

Nog eerder dan de sneeuwkllokjes bloeit onder het ijs reeds de stink-kool (skunk-cabbage) van de Amerikaanse oostkust: *Symplocarpus foetidus*, een moerasplant met donkerpaarse aronskelkachtige bloemen. Diens familielid van de USA-westkust *Lysichitum americanum* -daar eveneens skunk-cabbage genoemd- bloeit enige weken later met haar veel spectaculairder felgele

bloeiwijzen. Deze, eveneens moerasplant, is op 'Trompenburg' veel gebruikt voor het vastleggen van de slootkanten met haar vele wortels, die vaak één meter diep gaan. De witte soort *Lysichitum camtschaticense* komt van de andere zijde van de Stille Oceaan, doch is veel zeldzamer dan de *Lysichitum americanum*, die zich bij ons spontaan uitzaait en zo verder materiaal verschaft voor het vastleggen van nog meer oevers.

Hiermee heb ik slechts enige facetten belicht van hetgeen de winter in de natuur, en speciaal in het Arboretum 'Trompenburg' ons te bieden heeft.

Dhr. J.R.P. van Hoey Smith
Arboretum Trompenburg, Rotterdam

Groene Wetering 46
tel. 010-525654



Arboretum Trompenburg

Beste tuinbezitters,

Onlangs kregen wij een brief van het Nationaal Reuma Fonds, waarin men vroeg om een opgave van de tuinen binnen onze gelederen die toegankelijk zijn voor gehandicapten.

De "Walenburg" bleek voor deze mensen niet geschikt.

De Nederlandse Tuinenstichting wil het Reuma Fonds behulpzaam zijn door u te vragen ons te schrijven indien u meent dat uw tuin toegankelijk zou zijn en u bereid bent incidenteel en na afspraak gehandicapten te ontvangen.

Alvast hartelijk dank!



Alvast een idee voor het voorjaar:

Enkele bolletjes van *Fritillaria meleagris* (kievitseitje) kondigen, voordat u het weet, de lente aan.

Voor al in de wintermaanden is er weer dringend behoefte aan hulp in de diverse tuinen en landgoederen.

Wij denken dan aan het snoeien van rozen, onderhoud aan vaste planten, enz.

Op onze vorige oproep zijn al diverse reacties binnengekomen:

Steunt u ons deze winter weer ?

Informatie bij: Kitty de Smit-Kremer
020 - 793800

CLEMATIS

Er is al zoveel over de Clematis geschreven in artikelen en boeken dat het eigenlijk overbodig is om er nog een artikel aan toe te voegen. Wij zullen ons dus beperken tot de ervaring die wij met deze plant hebben. Die ervaring is van plant tot plant verschillend, sommige hebben niet veel verzorging nodig en andere geven veel problemen. Om te beginnen is de Clematis voor ons een heel boeiende plant, een plant die op een gegeven ogenblik uit kan barsten met een overrompelend aantal bloemen om ineens weer ziek te worden alsof hij zich aan het doodbloeien is en toch weer het volgend jaar als een gezonde plant uit de grond te komen alsof er niets gebeurd is. Over het algemeen hebben wij wel succes met deze plant en tot nu toe zijn ze steeds goed winterhard gebleken. Op onze zware klei voelen ze zich blijkbaar thuis en daaruit zou men kunnen opmaken dat ze van een goede grond houden en veel voedsel nodig hebben. Dat is ook wel begrijpelijk, want wanneer in het voorjaar de jonge scheuten verschijnen ontwikkelt zich direct een enorme groei die in de zomer eindigt in een abundantie van honderden bloemen.

Wanneer we nu in het voorjaar beginnen dan zijn de eerste bloeiers de soorten die op het oude hout hun bloei ontwikkelen. De vroegste is dan wel de Clematis montana met zacht-rose of witte bloemen. De snoei van de vroegbloeiende soorten is altijd pas na de bloei wanneer overtollige ranken weggenomen kunnen worden. Na de Montana-soorten komt al spoedig de Clematis macropetala die zacht paars-blauw bloeit en de macropetala 'Rubra' die zachtrose bloeit.

Nu is het plaatsen van Clematis altijd wat moeilijk omdat men meestal niet voldoende muuropervlak heeft, om ze te plaatsen. Bovendien zijn ze lang niet altijd gelukkig met een muur en ligt hun het klimmen over heesters beter; dan speelt de wind om hun heen en dan zijn ze ook minder vatbaar voor ziekten. Dat kennen we natuurlijk allemaal wel wanneer we in het wild de uitbundig bloeiende Clematis vitalba zien en die dan weleens een echte woekeraar kan worden en andere planten verstikt. Om die reden hebben wij hem dan ook niet in onze tuin toegelaten.

Maar er zijn wel soorten die niet zo opdringerig zijn en daar behoort ook Clematis macropetala toe; die blijft een bescheiden klimmer. We hebben hem wat vreemd en onhandig gezet, maar wel heel mooi. In de bloementuin staan twee forse pylonen van Taxus baccata wel twee en een halve meter hoog. Daar tegen staan nu de beide Clematis macropetala soorten en in het voorjaar is het een prachtig gezicht wanneer de prille bloemen met het heel tere groen een contrast vormen met het sombere groen van de Taxus.

In de zomer worden ze dan opgevolgd door de Clematis 'Hagley hybrid', die ook weer een fraai contrast geeft met zijn heel zacht paarsrose grote bloemen met donkerbruine meeldraden. Het jaarlijkse knippen van de Taxus wordt er wel door bemoeilijkt en dat moet dan ook met twee man geschieden, want anders zou de



schaar te veel vernielen.

Een opvolgende voorjaarsbloei is de Clematis alpina, die gewoon in de bergen wild voorkomt. Het is een gemakkelijke bloei en geeft dan ook in het voorjaar veel voldoening met de hangende porseleinblauwe bloemen. Een wat veredelde soort 'Columbine' zetten we in de rozentuin tegen een zuiltje, maar we moeten oppassen dat hij zich toch niet te veel in de heg gaat nestelen.

Na de voorjaarsbloei moeten we even geduld hebben voordat de grote zomer-explosie begint. Dan is de zuidoostgevel van ons huis geheel overdekt met watervallen Clematisbloemen. Tegen de toren bloeit dan de Clematis 'Durandii' met indigoblauwe bloemen, die wel heel mooi zijn maar toch wat koud aandoen. Verder staan tegen de woonhuisgevel een drietal soorten, die we voor het eerst zagen in de tuin van Bagatelle in Parijs, waar zich tegen een lange muur een prachtige Clematis-collectie bevindt. Met veel moeite hebben we er enige uit Frankrijk verkregen. In de eerste plaats zetten we naast elkaar de donkerrode kleinbloemige 'Kermesina' en de witte 'Alba luxuriens'. Beide soorten bloeien overvloedig en hebben dat bij ons al zeker veertien jaar volgehouden. De 'Alba luxuriens' heeft de merkwaardige eigenschap dat de bloemblaadjes groen eindigen; vooral de eerste bloemen hebben dat heel sterk.

Een derde soort tegen deze gevel is de 'Perle d'Azur', waarvan we ieder jaar bang zijn dat hij zich dood bloeit. Bij heel droge zomers hebben deze drie het wel eens moeilijk en dan moeten we veel zorg besteden aan de toevoeging van overvloedig water.

De wijze van planten is het moeilijkste van de Clematiskweek, ook moet men er goed van overtuigd zijn dat, wanneer een Clematis eenmaal geplant is men hem niet meer kan verplaatsen, daartegen verzetten zijn wortels zich. Wees dus voorzichtig met het kiezen van de plek; men kan het maar eenmaal doen. Men moet vooral planten in een ruim gat gevuld met goede grond en heel oude stalmest onder, in het gat. In de overige grond kan dan nog wat beendermeel gewerkt worden. Ook houdt de Clematis van een beschermde voet; directe zonnestralen moeten wat getemperd worden. Dit kan men bereiken met het plaatsen van een dakpan of ook wel door in het voorjaar de voet te bedekken met wat compost of goed verteerde stalmest of het plaatsen van een lavendelstruik.

In het midden van ons stille - of Viburnum- tuintje staat een zuiltje en daartegen plantten we de reeds eerder genoemde 'Alba luxuriens', maar ook een Clematis 'Fargesii', die bloeit met witte, wijd open bloemen en die in trosjes verschijnen. Bij ons is de plant goed winterhard en oogst veel bewondering. Verder hebben we aan de uiteinden van de graspaden een drietal antieke marmeren koppen, staande op een hoog voetstuk. Ook hier staan Clematissoorten. Apollo tooiden we met een 'Ville de Lyon' met donker karmijnrode bloemen en een 'Madame Jules Corrévon' die heel losse wijnrode bloemen geeft, waarvan de bloemblaadjes betrekkelijk smal zijn, maar uiterst elegant. Er zijn jaren dat Apollo een wijde rode sjerp om heeft. De beide andere beelden hebben een 'Comtesse de Bouchaud' met mauverose grote bloemen en een 'Viticella rubra'. In de rozentuin staat tegen de middenzuil een 'Ernest Markham' die zich daar heerlijk in de zon koestert, iets waar hij behoefte aan heeft. Hij heeft grote, niet te felrode bloemen met een tikkeltje magentarood erdoorheen. De vier lage zuiltjes kregen 'Miss Bateman' met cremewitte bloemen, een alpina 'Columbine' en twee onbekende Jackmanii-soorten.

In de kweektuin is uit zichzelf opgekomen een Viticella-hybride met donker blauwviolet bloemen, maar wel met een witte streep in het midden van ieder blad. We weten niet hoe we eraan gekomen zijn en waarschijnlijk is het een eigen kweek, waar de Boskoopse kwekers met gulzige ogen naar kijken en er ook wel stek van mogen namen. Hij lijkt het meest op 'Etoile Violette', maar daarmee is de lichte streep nog niet verklaard.

Het seizoen eindigt bij ons met de Clematis rehderiana, een heel wilde groeier, die uitbundig bloeit met trossen kleine groengele belvormige bloemetjes, die bovendien nog heerlijk ruiken. Ook met de viticella 'Elegans Plena' eindigt het Clematis-seizoen.

Hoewel we eigenlijk niet zo erg houden van dubbele gekweekte bloemen geeft deze Clematis een zéér bijzondere kleur, die we bij geen enkele andere Clematis ooit ontdekt hebben. Het zijn betrekkelijk kleine bloemen, zoals bij bijna alle viticella-soorten, maar de kleur is donker oudpurper rose. Hij klimt bij ons hoog in een Pyrus salicifolia, waarvan het blad zo prachtig harmonieert met deze Clematisbloem. Doordat hij meters hoog klimt is hij moeilijk te snoeien en we laten hem dan ook in het voorjaar zijn gang gaan.

Zo is er heel veel genoeg te beleven aan de Clematis en met een beetje goede zorg doet hij het haast in iedere tuin. Men moet er wel goed op letten dat het planten op de juiste manier geschiedt en men er zeker van is dat in de zomer voldoende water aanwezig is.

E.A. Canneman
Kasteel Walenburg te Neerlangbroek



Clematis indivisa lobata.

Onbekend, maar niet onbemind

Wat is het toch jammer, dat de kweeper zo weinig bekend meer is in Nederland. Uit eigen ervaring weet ik, dat hij nog wel bekend is in Frankrijk en Spanje. In Frankrijk kun je kweegelei kopen als broodbeleg. In Spanje kun je driehoekjes kweemoes kopen (dulce de membrillo), verpakt in ronde doosjes, zoals bij ons de bekende kaas driehoekjes.

Het Spaanse woord voor kweeper "Membrillo" is verwant aan het Portugese woord "marmalo" en daar is ons woord marmelade weer van afgeleid.

De kweeper (Cydonia oblonga), niet te verwarren met de Japanse kwee (Chaenomeles lagenaria) is al zeer oud. Hij schijnt één van de eerste vruchten te zijn, die de mens gebruikt heeft voor de bereiding van jam en gelei. De kweeper komt oorspronkelijk uit Klein-Azië, waar hij ook nu nog in het wild voorkomt. Vanuit deze streek heeft hij zich verspreid over grote delen van de wereld. Vreemd genoeg was de kwee niet bekend in Mesopotamië: het Hebreeuws kende geen woord voor kweeper.

In Griekenland was hij daarentegen al ver voor onze jaartelling een geliefde vrucht, gewijd aan Aphrodite. Als symbool van de vruchtbaarheid speelde hij rond 700 voor Christus een belangrijke rol in de huwelijksceremonieën van de Grieken.

De kweeper hoort tot de familie van de Rosaceae. Het is een kleine boom of heester. De boom heeft een karakteristieke vorm, mooi blad, dat van onderen behaard is, mooie rozewitte bloesems en prachtige gele, met dons bedekte vruchten. De boom staat het liefst op niet al te zware grond in een wat vochtige omgeving. De vruchten kunnen in oktober geplukt worden. Ze lijken op flinke knobbelige appels en niet zozeer op mooie gave peren. In ons klimaat worden ze niet rijp genoeg om rauw opgegeten te worden, wat wel het geval is in Turkije bijvoorbeeld. Na de pluk kunnen de vruchten nog een tijdje in huis gelegd worden, zodat iedereen kan genieten van de frisse geur. Daarna kunnen ze dan gekookt worden: in stukken snijden (ze hoeven niet geschild te worden) en opzetten met water. Heel langzaam laten stoven. Na lang stoven worden de stukjes en het sap mooi rood. Van het sap kan een heerlijke gelei gemaakt worden, wel suiker en citroensap toevoegen. Van de gezeefde moes kunnen vruchtenkoekjes gemaakt worden: laat de moes hiervoor inkoken met suiker en citroensap en daarna afkoelen op een plat bord, dat eerst met suiker bestrooid is. Als de moes opgedroogd is kunnen er koekjes van gesneden worden.

Dankzij de invloed van de gastarbeiders zijn kweeperen weer te koop op de markt in de herfst. Ze zijn dan niet goedkoop maar zeker de moeite van het proberen waard.

Hella van Schaik



Niet winterharde planten in onze Hollandse tuinen

Wie van een tuinenreis naar Engeland terugkeert, zal, met enig mishagen in zijn eigen tuin rondkijken en ons klimaat verfoeien, waar zoveel niet kan. Het prachtige grijze blad van de *Senecio greyi*, de kleine birds-eye bloemen van de witte en zachtlila *Hebe calarractae* en de *Penstemons* in zoveel prachtige kleuren, overvloedig bloeiend, zal men tevergeefs in veel hollandse tuinen zoeken.

Toch zijn er veel meer mogelijkheden dan velen denken, maar voordat men besluit om, in navolging van wat men in Engeland zo prachtig zag bloeien, ook in eigen tuin te planten, moet men wel heel goed overwegen of men er alle moeite en zorg voor over heeft, want alleen dan is er kans van slagen.

Enige jaren geleden was ik in Oxford en bezocht de tuin van het Manor House in Bampton (beschreven in het zeer leeswaardige boek: "The English Woman's Garden"). In één van de parterre's, een omsloten deel van de tuin, waren twee halve cirkelvormige borden met de rozé roos 'Raubritter' op stam, zes rozen in iedere halve cirkel met een onderbeplanting van lavendel, groene, bolvormige *Santolina*, wat paarse *Geranium 'Johnson Blue'* en dan op de hoeken, als afsluiting, de prachtige *Senecio greyi* met viltig, zilvergrijs blad.

Het was zo adembenemend mooi, dat ik ter plaatse besloot, tegen beter weten in, in mijn tuin ook *Senecio* te planten.

Het is gelukt !

Iedere tuin heeft wel wat beschutte hoeken, die benut kunnen worden. Na de vakantie ben ik in de tuin gaan rondlopen met een aantekenschrift en daarin opgetekend wat verschillende goede combinaties zijn, die op dezelfde manier gedekt moeten worden. Zo heb ik onder een raam op het zuiden al enige jaren een blauwe *Agapanthus* staan, die zich daar blijkbaar heel gelukkig voelt. Hiervóór heb ik mijn vurig begeerde *Senecio* geplant.

In het najaar voor half november gaat om deze plant en om alle planten, die zeer vorstgevoelig zijn, een ijzeren hoepel met drie ijzeren steunen in de grond. (Ze zijn in de handel en worden in de zomer als plantensteunen gebruikt). In onze tuin hebben ze een tweeledig doel: 's zomers plantensteun, en in de winter koudebeschermers. Ik neem de steun met een diameter van 60 cm. Om deze hoepel gaat een cylinder van noppenfolie; binnen de cylinder wordt de ruimte opgevuld met blad. Geen fraai gezicht, maar wel zeer doelmatig. Zijn er dan ook nog planten, die behalve vorstgevoelig ook nog gevoelig zijn voor teveel vocht, dan sluit ik het hele bouwwerk af met een oude plastic paraplu, waarvan het handvat afgezaagd is. Ik schreef het al en herhaal het met klem: wanneer men er deze zorg en moeite niet voor over heeft is het nutteloos een poging te wagen.

Als dan, in de zomer, onze *Penstemon 'Sourgrapes'* met schitterende zachtlila, in de kelk getekende bloemen overvloedig

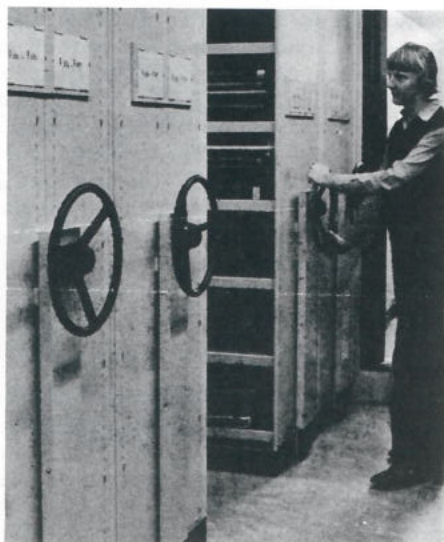
staat te bloeien naast een grijze Artemisia 'Lambrook Silver',
voel ik mij een zeer gelukkig mens en is alle moeite van de
vorige herfst ruimschoots beloond !

A.M. Vilé- van Welsum
Arnhem



Senecio greyi

*De kostbare speciale collecties waren in de oude bibliotheek (links) nauwelijks verantwoord opgeborgen.
In het nieuwe gebouw (rechts) zijn ze in handige kasten brandvrij opgeborgen.*



De speciale collectie van de bibliotheek te Wageningen

In de gloednieuwe bibliotheek van Wageningen, halverwege de
Wageningse Berg, bevindt zich een Speciale Collectie van de
Landbouwhogeschool.

Deze bevat alle boeken, gedrukt vóór 1800., enkele manuscripten,
oude en moderne kaartmaterialen (gedrukt en in manuscript) en
tekeningen en prenten op het gebied van de botanie, zoölogie en
tuinarchitectuur. Bovendien bevinden zich enkele bijzondere
collecties boeken in deze afdeling, handelend over één onderwerp
of verzameld door één persoon.

U vindt er tuinontwerpen van: L.A. Springer

G. Bleeker

J. Bergmans

J.T.P. Bijhouwer

D.F. Tersteeg

S. Voorhoeve

en enkele prachtontwerpen van de bekende tuinarchitekten
C.E.A. Petzold en H. van Lunteren.

Daarnaast bezit de bibliotheek de L.A. Springer-collectie, te
weten tekeningen, prenten en documentatiemateriaal op het gebied
van de tuinarchitectuur, verzameld door L.A. Springer en in
1936 door hem aan de Landbouwhogeschool geschonken.

De meer dan 1000 tekeningen in de Springer- collectie bestaan
voor het grootste deel uit Springers eigen ontwerpen, zowel
werk- als presentatietekeningen en voor een klein deel uit
tekeningen van andere tuinarchitekten en landmeters (vanaf
1778), zoals ontwerp tekeningen van het park van kasteel Twickel
(Delden) door E.C.A. Petzold en een enkele tekening van de
tuinarchitekten J.D. Zocher jr. en H. van Lunteren.

De bijna 750 prenten verbeelden tuinen in Nederland of daarbuiten
of zijn voorbeelden voor tuinontwerpen of voor tuinornamenten
zoals koepels, bruggen, vazen, enz. (de oudste prent dateert
van ca. 1570).

Het documentatiemateriaal dat Springer over tuinkunst en
tuingeschiedenis en voor zijn ontwerpen, correspondentie, artikelen
grondmateriaal voor zijn ontwerpen, correspondentie, artikelen
uit kranten en tijdschriften, kopieën van bestellingen aan
kwekers enz., omvat 180 dossiermappen.

Dit alles is te bestuderen in het leeszaaltje van de afdeling
Speciale Collecties van de bibliotheek te Wageningen.

Geopend: 's Morgens van 9.00 tot 12.30 uur en verder volgens
afspraak.

Adres: Generaal Foulkesweg 19
Wageningen

Telefoon: 08370-89111

Met dank aan Drs. Carla S. Oldenburger,
die voor de informatie zorgde.

Tentoonstelling in GALERIE KERSTEN, Markt 10, Geertruidenberg

(afslag aan de weg Breda-Gorinchem)

Bronzen beelden van Anton Beysens uit Goes, Berkenstraat 21
en schilderijen van Kees Hasman uit Nieuw Lekkerland,
Punterstraat 7, van 3 november tot 1 december 1984.

Geopend:

dinsdag t/m donderdag	10.00-17.00 uur
vrijdag	10.00-19.30 "
zaterdag	10.00-16.00 "
zondag	11.00-16.00 "



Galerie/Atelier Kersten

Markt 10
4931 BS Geertruidenberg
Telefoon 01621-21300

Geopend:

dinsdag t/m donderdag	10.00-17.00 uur
vrijdag	10.00-19.30 uur
zaterdag	10.00-16.00 uur
zondag	11.00-16.00 uur

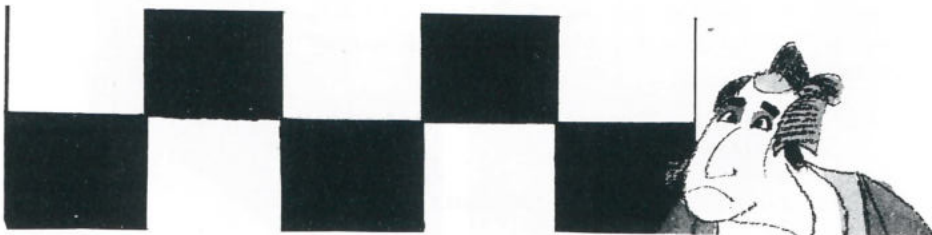
JAPANESE tentoonstelling in het HILTON-HOTEL

"Architectonische relatie tussen Nederland en Japan"

Een tentoonstelling waarbij architect Cees Dam,
interieurarchitectuur Hillen en tuinarchitect Arend Jan
van der Horst dit thema hebben uitgewerkt in een grote
tentoonstelling, waarbij tuinen, interieurs, antiek, foto's
en lezingen zullen worden gepresenteerd.

Met vele demonstraties, zoals Ikebana, Origami en Bonsai.
Tevens zijn er diverse tuinontwerpen te zien.

Geopend gedurende de hele maand november.



SUSSEX GARDEN BASKET



Bestelling door overmaking van f 75,-- op girorekening
4557732 t.n.v. K. Bevaart - Tuinartikelen
tel. 020 - 258282

Na ontvangst van het bedrag wordt de tuinmand franko
aan u toegezonden.



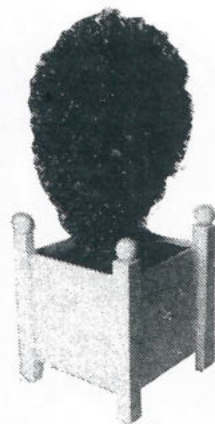
Molendijk 9, 3233 LN Oostvoorne
01815-3382

Maakt u ook eens kennis met onze
groeierende (en bloeiende) collectie,
die uniek is voor Nederland. Op
aanvraag sturen wij u gaarne onze
met pentekeningen geïllustreerde
catalogus en prijslijst. Na storting
van f 5,- op girorekening 4395586
t.n.v. Belle Epoque.
Rozenkwekerij te Oostvoorne.

**Ouderwetse en zeldzame tuinrozen
zijn onze specialiteit**

FA. VAN LEEUWEN

Gespecialiseerd in het kweken
van BUXUS



W. van Leeuwen
Burg. Padmosweg 80
3648 BJ WILNIS
Tel. 02979 - 14 89.

Tuincentrum



Goudse Rijweg 2
Postbus 39 - 2770 AA

BOSKOOP 1727-3555

ook voor planten die u
elders tevergeefs zoekt !

Jongeman, 26 jaar,
zoekt werk in een tuin of op een
landgoed als tuinman/hovenier

In het bezit van diploma
RMTuS-Utrecht en rijbewijs BE.

M. Dijkshoorn
telefoon 010-613906



Hoveniers-tuincentrum
Amsteldijk 352
1083 AB AMSTERDAM

telefoon 020-449525
-999245

Tuinarchitectenburo
Arend Jan van der Horst
heeft een collectie
oude en nieuwe
Engelse en Nederlandse tuinboeken
te koop

Heeft u belangstelling
of wellicht zelf boeken te koop
komt u dan eens langs

Tijdens kantooruren 9.00 - 17.00
van maandag t/m vrijdag
Prinsengracht 624, 1017 KT AMSTERDAM
of informeert u eens 020 - 257414



Een uniek gelegen LANDHUIS in Putten, centraal op de N.W. Veluwe

Het gebeurt niet vaak dat een object als dit te koop wordt aangeboden. Dit landhuis met bijgebouwen, gelegen aan de Veenhuizerveldweg in Putten, midden op de Veluwe, is omgeven door een tuin waar zelfs de meest doorgewinterde tuinliefhebber stil van zal worden.

Maar eerst iets over de diverse gebouwen: het woonhuis is gebouwd in een dertigerjaren stijl, uitstekend onderhouden en op diverse punten gerenoveerd. Met een woonkamer van totaal 68 m², eetkeuken, bijkeuken, kelder, een vijftal slaapkamers en een mooie badkamer biedt het volop comfortabele ruimte, ook voor een groot gezin.

Rondom heeft u uitzicht tot ver in de tuinen, waar onlangs een volledig geïsoleerd en verwarmd prieel gebouwd is.

Verder is er een vrijstaand kantoor, van alle gemakken voorzien, met ruimschoots plaats voor meerdere bureau's. Daarnaast staat de garage met plaats voor twee auto's.

Helemaal achterin de tuin staat dan nog een gastenverblijf. Een broeikasje en een pauwenverblijf maken het geheel compleet.

Ook zijn er nog schuren, voor paardestalling en materiaal-opslag.

De perceelgrootte is ongeveer 1,2 hectare en we zeiden het al, de hierop aangelegde tuinen zijn een echt unicum. De aanleg heeft voor het grootste deel plaatsgevonden in de dertiger en veertiger jaren. Met gevoel en liefde voor de details heeft iedere plant en iedere boom een eigen plekje gekregen. Vanuit het woonhuis gezien is de beplanting coulisen-gewijs uitgezet, zodat u tot ver achterin de tuin kunt kijken.

Op verschillende plaatsen treft u vijvers aan, terwijl er allerlei mooie plekjes zijn om even te gaan zitten. Al dwalend door het groen komt u de meest bijzondere coniferen tegen; namen die u als liefhebber zeker iets zullen zeggen: Cryptomeria, Taxodium, Liriodendron, Sciadopitys, Picea Abies Inversa, Pinus Parviflora, Thuja Occidentalis Pendula, Metasequoia, Sequoiadendron Giganteum, Thujopsis Dolobrata en nog tientallen andere zeldzame exemplaren, allemaal in bijzonder mooie volwassen toestand. Als we echt alle soorten wilden vermelden dan kwamen we hier ruimte te kort. Daarom is het voor serieuze geïnteresseerden ook zeer de moeite waard om voor een eventuele bezichtiging contact op te nemen met de makelaar.

Wanneer u het op prijs stelt om meer informatie te ontvangen, kunt u kosteloos de uitgebreide brochure aanvragen bij:

Vraagprijs

960.000,— k.k.

POSTMA makelaardij o.g.



Stationsstraat 74, Ermelo
Postbus 179, 3850 AD Ermelo
Telefoon 03417-58484

O P R O E P

WILLEN ZIJ, DIE IN 1985

HUN TUIN WILLEN OPENSTELLEN

VOOR ONZE DONATEURS,

ZICH HIERTOE VOOR 1 DECEMBER A.S.

MELDEN BIJ DE HEER EN MEVR. DE HAES

WEMELDINGE

TEL. 01192 - 1320

